

BÖLÜM

33

TARİHTE SÜRYANİLER

Süryani Kadimler ve Süryani Katolikler

Süryani halkının kökeni ile ilgili yoğun tartışma , özellikle Süryanilerin Ortadoğu'dan Avrupa ve Amerika'ya göçünden daha çok inceleme konusu yapılmıştır. Fikirler ve fikir ayrılıkları ortaya çıktı. Bir taraftan Süryani aydınlarının oluşturdukları ve adına 'Asurcu' dedikleri grup, diğer taraftan bunlara karşıt ve daha muhafazakâr kanadı oluşturan ve kendilerini 'Aramici ' olarak niteleyen grup. Asurcular öncelikle siyasal bir toplum olma iddiasını taşıyorlar.

Aramiciler hristiyanlık inancı temelinde birlik ve beraberliklerini koruma fikrini benimsemekte. Bunların dışında kalan bir grup tarihçi, Süryanilerin kökenini 'tüm eski Fırat ve Dicle havzasında yaşamış olan halklarına dayandırma eğilimindedir.

Asurcular tarih tezlerini, Fırat ve Dicle Havzası günümüzde Türkiye, Irak sınırlarında imparatorluk kurmuş Asur ve Babil'e dayandırıyorlar. Aramiciler de, aynı şekilde tezlerinde tarihlerini Fırat ve Dicle havzasında yaşamış Aramiler de bulmaya çalışıyor.

Ancak son yıllarda bu ayrım önemini giderek yitiriyor. Taraflar artık birbirini tümünden reddetmiyorlar. Gruplar diyaloga açık duruma geldi. Gruplar ortak paydalarda beraberce faaliyet göstermekten kaçınmıyorlar.

Aslında Asur, Süryani ve Arami ile anlatılmak istenen halk hep aynıdır. Eski Fırat ve Dicle havzasında yaşayanların kültürünü taşıyan, hristiyan olan ve Ortadoğu da Süryani (asuri) olarak tanınan halktır söz konusu olan. Bu halk İran ve Irak ta daha çok " Asur " adıyla tanınırken, Türkiye ve Suriye de aynı halk için "Süryani " adı kullanılıyor. Süryani kelimesi özellikle hristiyanlıktan sonra yaygınlık kazanmıştır ve Hristiyan olan yukarı Fırat ve Dicle havzasının üst

tarafında yaşıyan halktır.

Süryaniler Suriye Çölün'de göçebe veya yarı göçebe bir hayat süren Aramiler İÖ 12.yy'ın başında Fırat ve Dicle havzasının üst kısımlarına sızmaya başladılar. Arami kabilelerinin Fırat ile Dicle nehirleri arasına girmeye çalışırken, Asur bölgesinde bulunan kentlere baskınlar yapıyor, kent ve köyleri yakıp yıkıyor, halkı köleleştiriyor ve Asur şehirlerinden ganimetler topluyorlardı.

Bu akınlardan korunmak için vadi ve ovalarda oturan halk dağlara kaçıyor ve kentlerin nüfuzu azalıyordu. Asurlu halk kuzey ve kuzey-doğu (urmiye bölgesi) bölgelerine kaçıyorlardı. Fırat ve Dicle havzasına yerleşen Aramiler aşama aşama yerleşik hayata geçtiler ve Asurlu halkla kaynaştılar.

Tarihte Süryani Krallıkları

Sıra No	Krallığın Adı	Kuruluş Tarihi	Yıkılış Tarihi	Krallığın Hüküm sürdüğü Yer
01	Urfa Krallığı	M.Ö.132	M.S.249	Urfa
02	Tedmur Krallığı	M.Ö.14 yüzyıl	M.S.272	Suriye Toprakları
03	Petra veya Nebatiler Krallığı	M.Ö 312	M.S .106	Suriye Çölü
04	Hathara Kraliyeti			Musul Yakınlarında
05	Kerkük Kraliyeti			Irak Topraklarında
06	Hedyap/Erbil Krallığı			Irak Toprakları
07	Hira Ülkesi	M.S. 403	M.S.431	Irak Sınırları içinde
08	Gassani Devleti	M.S .528	M.S.563	Suriye Sınırları içinde
09	Himyeriler veya Himeyriler Devleti	M.Ö 115	M.S.532	Lübnan

Süryanilerde Misyonerlik Faaliyetleri: Süryanilere Med, Pers, Roma ve Bizans gibi egemen güçlerle uzun bir süre geçiren Süryaniler, 7. yüzyılın ortalarında Müslüman Araplarla tanışmalarından sonra yeni bir sürecin başladığını görmekteyiz. Bu süreç 12.yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş, misyonerlik faaliyetleri ile Ermeniler üzerinde yoğunlaştırmış sonra Irak ve Şam'daki Arap aşiretlerin'den Rebia, Beni Tağlah, Beni Kelb, Himayariler ve Yemen "den Tai, Behra, Selig,Temuğ, Gassam vb Antalya Süryani kilisesine bağlanmaları sağlanmış.¹

Süryaniler bu dönemde üç parçaya ayrılmıştı;

1-Süryani Ortadokslar

2-Süryani Nasturiler

3-Süryani Melkitler

Süryaniler Misyonerlik Faaliyetlerine hristiyanlığın ikiye bölünmesine ve mezhep çatışmalarına sebebiyet vermemek için son vermiştir. Süryaniler 19. Yüzyıla kadar Yakubi olarak adlandırılan "Antakya Ortodoks Süryani Kadim " Cemaati'nin 1293 yılından itibaren patriklik merkezi olarak Mardin yakınlarındaki Deyruzzafaran Manastırı'nı kullanmaya başlamaları, Mardin'i bu cemaatin merkezi haline getirmiştir. Osmanlı yönetimi merkezinin İstanbul olması nedeniyle Süryanileri Ermeni Patrikliği tarafından temsil edilmesine zorlamıştır.

Süryaniler 18. yüzyılın sonlarına kadar kapalı bir toplum bir cemaat özelliği taşımakta iken Papalık ve Fransa destekli Katolik misyonerlerin çalışmaları ve cemaatin kendi içlerindeki sorunlar, bir kısım Süryani'nin Katolik olması sonucu Katolik Patrikliği kurulmuş.² Katolik patriğinin eski cemaat mensuplarını kendi yanına çekmeye

¹ I.Uluslararası Mardin Tarih Sempozyumu Editör İbrahim Özcoşar-Hüseyin H.Güneş ISBN: 975-588-622-6 s.Gabriel Akyüz s.529

² Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kendi Mardin (1800-1900) Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları Dr.İbrahim Özcoşar s.121

alışması, Mardin ve çevresini bir çatışma alanına çevirmişti. Fransızların desteğini alan Katolik Patriği Ermeni patrikliğine bağlı olmak yerine kendi nizamnameleri olan bağımsız bir “millet” olma abaları, Süryani Kadimleri Ermenilerle karşı karşıya getirmiştir.³

Süryaniler 19. yüz yılda cemaati hem kendi içinde hem de Ermenilerle atışmalarının yanı sıra müslüman yerel glerin kendi içindeki iktidar mücadelesine taraf olmayan Süryanileri de etkilemiştir. 1801 yılında Daşi Aşireti’nin kentin yönetici Erbilli Abdullah Ağa’ya karşı giriştikleri başarısız isyan girişiminden sonra Daşi aşiret mensupları Süryanilerin yerleşik bulunduğu Mansuriye’ye sığınmaları ile Abdullah Ağa tarafından talan edilmeleri sonucunu doğurmuştur. 1819 yılında Srgcler Aşireti ile meryan Aşireti ile atışmamalarda meryanlar’dan taraf olan Daşi Aşireti meryanlar’ın emri ile Süryaniler’in ruhani merkezi Deyruzzafaran’a ve yaşadıkları Benabil Köyüne yerleşmiş. Bu vahşi hareketler Mihail isimli bir Süryani tarafından Osmanlı başkentine şikyet ettiğini kayıt altına alındığını görüyoruz.

Süryaniler 1854-1860 yılları arasında Mardin ve çevresi ile Midyat’ın bazı köylerine yönelik saldırılara karşı Süryani aşiretlerin bazı müslüman aşiretleri ile can ve mal güvenlikleri için işbirliği yoluna gittiği görülmektedir. Mardin’de bugün konuşulan Süryanice, doğu Arama’nın Urfa’da gelişen ve konuşulan lehçesidir. Tarihsel süreçte, politik ve dinsel nedenlerle bu da kendi içinde çeşitli lehçelere ayrıldı.

Süryanice Bazı bilim adamlarına göre dünyanın en eski dillerindendir. Süryanice, 6 tanesi (b-g-d-k-f-t) yumuşak ve sert olmak üzere çift telaffuza sahip olan özel işaretlerle bilinen toplam 22 harften oluşur.

Süryanice, Türkiye’de Turabdin (Mardin-Midyat bölgesi) İran’da Urmiye bölgesi ile Kuzey Irak, Suriye ve Lübnan’daki Süryaniler ile öteki bazı küçük topluluklarca konuşulmaktadır. Türkiye’deki Süryaniler in ancak yüzde 1 kendi anadilini okuyup

³ Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kendi Mardin (1800-1900) Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları Dr.İbrahim zőar s.121

yazabiliyor, sadece yüzde 30'u yarım yamalak Süryanice konuşabiliyor. Bu durum yalnız Türkiye için geçerli olan bir durum değildir. 2018 Mayıs ayında değerli dostum Kenan Gürdal kanalı ile telefonda görüştüğüm Patrik Vekili Monsenyör Yusuf Sağ ile yapmış olduğum görüşmede bana bu gün dünyada orijinal Süryaniceyi şu anda Suriye'ye sınırları içinde iki köyün dışında konuşanın kalmadığını ifade etmiştir.

Daha önceki bölümlerde de belirttiğim gibi gerek Sultan Alpaslan'ın Malatya için verdiği imtiyazlar ve torunu Mardin Artuklu Devletini kuran Necmeddin İlgazi beyin dostane yaklaşımları sonucu Bizanstan kılıç hakkı olarak alınan eli, manastır ve kilise Süryani tabilerine verildiğini dönemin din adamları tarafından kayıt altına alınmıştır. “**Deyrulzafaran Manastırı**, Mardin'in 4 kilometre doğusunda, Mardin Ovasına hakim bir noktadadır. Üç kattan oluşan Manastır 5'inci yüzyıldan başlayarak farklı zamanlarda yapılan eklentilerle bugünkü haline 18'inci yüzyılda kavuşmuştur. Manastır, **MÖ Güneş Tapınağı**, daha sonra da **Romalılar** tarafından kale olarak kullanılan bir kompleks üzerine inşa edildi. Romalılar bölgeden çekilince **Aziz Şeymun** bazı azizlerin kemiklerini buraya getirterek kaleyi manastıra çevirdi. Bu nedenle Manastır, önceleri **Mor Şeymun Manastırı** olarak biliniyordu. **Mardin ve Kefertüth Metropolit Aziz Hananyo**'nun 793 yılından başlayarak büyük bir tadilat yapmasından sonra Manastır onun adıyla, **Mor Hananyo Manastırı** olarak bilindi.”

Süryanilerde Edebiyat :

Süryani edebiyatında baskın olan dinsel öğelerdi; ama ilahiyat, kilise hukuku, dinsel törenlerde usul, mistizm gibi çok çeşitli konularda eserler verilmiştir. bunun yanında şiir, tarih, felsefe ve astronomi alanında yunancadan Süryaniceye çeviriler yapılmıştır.

Süryanilerde Sanat ve Mimari:

Fırat ve Dicle havzasında yapılan arkeolojik kazılarda bulunan heykel ve rölyefler bu halkın sanat ve mimari konusunda önemli

eserler verdiğini gösteriyor.

Süryaniler hristiyanlık, sanat anlayışını da tümünden değiştirmiştir. Süryani sanatının özellikle mimari, resim ve minyatür sanatı hristiyanlıkla birlikte önem kazandı ve bu alanda görkemli yapıtlar oluşturdu.

Süryani Kilisesi :

Süryani Kilisesi genel deyiimiyle ,dinsel hizmet ve ayinlerinde Süryani geleneğine bağlı olan kiliseler kastedilmektedir.

Süryani kilisesiyle temel olarak şu kiliseler kastedilmekte, Süryani Ortodoks Kilisesi (Antakya patrikliği) ,Süryani Nesturi kilisesi (doğu ve Asur'un Kilisesi) , Süryani Maruni Kilisesi (Antakya patrikliği) , Süryani Keldani kilisesi (Babil patrikliği) , Süryani Katolik Kilisesi, Süryani Melkit Kilisesi (Rum Ortodoks ve Rum Katolik patrikliği) ve Süryani Protestan Kilisesi, yani etnik olarak kendini Asurlu (Süryani) gören bir kişi'nin temel olarak bu saydığımız kiliselerden birine bağlandıklarını görmekteyiz.

Süryanileri kiliselerinin içindeki işaretler:

Kilise Yönü: Mesih'in doğudan geleceğinin bir simgesi olarak ,kilise yönü doğuya bakacak şekilde uzunlamasına inşa edilir. Günahtan ötürü kovuldukları ilk yurtları Adem bahçesi ne olan özelemlerinin ve Mesih in ikinci gelişi doğudan olacağının bir işareti olarak kilise bireyleri de yüzlerini doğuya çevirerek günlük dualarını yapmaktadırlar.

Kilisenin Kapısı: Mihrap (madehho) , Gude (grupluk) bölümü ve Hayklo (dua) bölümü olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Mihrap (madehho) , bazı kiliselerde metropolitin saygınlığı ve oturması için mihrap bölümüne bir kürsü konulmaktadır. Ayrıca bu bölümde belirli zamanlarda, özel anlamlar için açılıp kapatılan bir'de perde bulunmaktadır. Giriş bölümünün ortasında Süryanice de " Gogulto " (cile) denilen incil sehpaı vardır.

Gude (grupluk) ; Ruhani ve diakoslara özgü bölümdür sağdaki peygamberler, soldaki Rab bin elçilerine işaret eden iki

grupluktur.

Hayklo: Üçüncü bölümde inanan topluluğun dua için hazır bulunduğu bölümdür. Genellikle bu bölümün bitişiğinde (bazı kiliselerde ayrıdır) cemaati duaya çağıran bir de çan bulunmaktadır.

Kilisenin üç bölümden oluşması başlı başına bir anlam içermektedir. Mihrap bölümü insanın başını, grupluk iki ele, hayklo bölümü ise insanın göğüs ve ayaklarına birer işarettir. Çünkü baştaki akıl, insanı yaşam boyunca yönlendirmektedir.

Bugün 10 bini İstanbul'da olmak üzere Türkiye'deki Süryani nüfusu 15 bin civarındadır (Midyat ve İstanbul kiliselerindeki kayıtlar ile bu kilise yöneticilerinin sözlü olarak verdikleri rakamlar)

Hoşgörü Şehri Mardinde Kiliseler

Mardin de Süryani Ermeni İlişkileri

Günümüzde Mardin'i üzerinin gerçek sahibi kim yarışı başlamış ve Tomas Çerme isimli bir Ermeni vatandaşımızın Süryanileri hedefine almış olduğu yazısını Beyoğlu Süryani Kadim Kilisesi Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Sait Susin beye gönderdim. Verdiği cebar olduğu gibi tarihe not düşme adına kitabıma aldım. Tomas Çerme yapmış olduğu ithamları 34. Bölümde yer verdim.

"Yakubi Süryaniler, Nasturi Süryaniler, Gregoryan Ermeniler şeklindeki adlandırmalar bu iki kadim kiliseyi küçültmek amacıyla kullanılan ve kadim tarihlerini gözardı etme amacını güden bir tanımlamadır.

Süryani Ortodoks (Süryani Kadim), Asuri Ortodoks ve Ermeni Ortodoks doğru adlandırmadır.

Süryani Ortodoks Kilisesi, Kudüs Ana Kilisesinden sonra (M.S. 37-42) yıllarında kurulmuş ilk elçisel kilisedir. Süryani Ortodoks Kilisesinin patriği Antakya ve Tüm Doğu Kiliseleri Ruhani Reisi olarak anılır. Süryani Kilisesinden sonra Kıpti Patrikliği, Roma Papalığı ve daha sonra İstanbul Rum Ortodoks elçisel kiliseleri kurulmuştur. Süryani Ortodokslarda bütün dünyadaki Süryanilerden sorumlu tek patrik, patriğe bağlı metropolitlikler vardır. Rum ve Ermenilerde ise her bölge veya devletin ayrı patriği var, bunlar iç işlerinde serbesttirler.

Metin yazarının Tarih boyunca aynı bölgede yaşamış birçok ortak değere sahip olan Süryani ve Ermeni Ortodoks kiliseleri arasında ikilik yaratma, cemaati birbirine düşürme hedefi güden bu anlamsız yazıda kullandığı dili kullanmamak ve tarih boyunca çok iyi ilişkiler kurmuş olan iki cemaatin arasında bir polemik yaratmamak amacıyla biz yazımızda sadece Süryanilerle ilgili doğru bilgiyi ve iki kilise arasındaki dayanışmayı aktarmakla yetineceğiz. Zaman zaman aynı kiliseleri kullanan birbirinden kız alıp veren bu iki cemaat mensubu tarih boyunca biribiri ile yardımlaşmışlardır.

Metin yazarı sadece son yüzyılı ele almış, daha önceki yıllarda iki kilisenin ortak noktalarını gözardı etmiş, Süryanileri Mardine son yüzyılda gelmiş gibi göstermeye çalışmaktadır. Yalnız Süryaniler için değil Mardin'de yaşayan Ermeni cemaat mensupları için de aşağılayıcı ifadeler kullanmıştır. Yazı tamamen gerçeklerden uzak hiçbir doğru bilgi ve belgeye dayanmamaktadır.

Süryani ve Ermenilerin arasındaki dayanışmaya bazı örnekler vermek istiyorum.

İstanbulda 1844 ten önce Süryanilerin kilisesi yokken, İstanbul Ermenileri çeşitli sebeplerle İstanbul'a gelen Süryani ruhanilerinin Beyoğlu Üç Horon Kilisesinde ayinlerini yapmaları için yer vermiş ilgi göstermişlerdir. Aynı şekilde Mardin'de, Derik'te, Şırnak'ta koyu taasubun olduğu bölgelerde Süryani Papazları kelle koltukta Süryani – Ermeni ayırımı yapmadan en ücra yerlerdeki cemaatin, kominyon,

vaftiz, nikah, cenaze gibi dini ritüellerini yerine getirmelerine yardımcı olmuşlardır. Merhum Ermeni Patriği Mesrop Mutaşyan bir demecinde “ Süryani Ruhaneleri olmasaydı Anadolu'da birçok cemaat mensubumuz vaftizsiz, kominyonsuz kalacaktı” demişti.

Daha eski zamanlara gidelim. M.S. 451 yılında yapılan II. İstanbul Konsilinde Süryani, Ermeni, Kıpti ve Habeş (Etiyopya) Kiliseleri aynı grupta yer almış, diğer bütün kiliselere karşı aynı görüşü savunmuş ve doktrin olarak bütün diğer kiliselerden ayrılmışlardır.

Ermeniler M.S. 405 yılına kadar Süryani alfabesini kullanmışlar, Ermenice dua etmiş, Süryanice yazmışlardır. XVII. y.y.'dan sonra Avrupa ve Amerika'dan gelen misyonerler Süryani ve Ermeni kiliselerinde yaptıkları propagandalar sonunda Süryani Katolik, Süryani Protestan, Ermeni Katolik ve Ermeni Protestan kiliseleri kurulmuş, iki kilisede birçok ayrılıklar yaşanmıştır. Öyle ki Mardin'de hiçbir Ermeni Ortodoks kalmamış bütün Ermeniler metin yazarının beğenmediği Ermeni Katolik kilisesine bağlanmışlardır.

Süryaniler III. yy dan VII. yy'a kadar Ortadoğunun, Mezopotamyanın en iyi eğitim kurumlarını kurmuş bu okullarda başlangıçta Süryanice ve Yunanca dersler vermiş daha sonra Arap istilaları sonucunda, Süryanice, Arapça. ve Yunanca dillerinde eğitim vermeye devam etmiş bu süreç XII. y.y. a kadar devam etmiştir. Süryaniler bu dönemde Güneydoğuda Mezopotamya'da birçok kilise ve manastır inşa etmiş, günümüze kadar gelen sayısız bilimsel ve dinsel yazılı eser bırakmışlardır.

Mardin'e ilk iki matbaayı Süryaniler getirmiş bu matbaalarda sayısız dini, ilmi eser basılmıştır. Bu matbaaların biri Mardin Sakıp Sabancı Kent müzesinde diğeri Deyrulzafaran manastırındadır. Matbaalarda yazarın küçümsediği dönemin en ünlü tarihçelerinden Süryani Ortodoks Metropolit Mor Filüksinos Hanna Dolebeni'nin birçok eseri basılmış, bu eserler birçok dile çevirilmiştir. Merhum Metropolit Mardin tarihi konusunda yaptığı araştırmalar akademik çevreler tarafından takdir görmüştür. Hanna Dolebeni rahiplik dönemde Beyrut'ta ve Adana'da Süryani ve Ermeni yetim çocuklara ders vermiş o çocukların kültürlerini, inançlarını unutmamalarını sağlamıştır.

Metropolit hatıralarında Ermeni çocuklarına nasıl yardım ettiğini yazmaktadır. (Mardin Metropoliti Mor Filüksinos Hanna Dolebeni'nin Yaşam Öyküsü ve Günlüğü Anadolu Ofset Ekim 2019)

Yazarın yok saydığı Süryani Ortodoks mimarisinin incelikleri Doç. Dr. Elif Keser'in "Tur Abidin – Süryani Ortodoks Dini Mimarisi" adlı eserinde görülebilir.

Birinci dünya savaşı ve sonrasında bölgede büyük acılar yaşanmış, insanlar öldürülmüş, çocuklar yetim kalmış, kadınlar kızlar kaçırılmıştır. Köylerde Süryani aileler sığınacak yeri kalmayan kimsesiz Ermeni çocuklara kucak açmış ortalık sakinleştikten sonra hayatta kalan ailelerine verilmiştir. Süryani aileler kendilerine sığınan birçok Ermeniye hayatları pahasına korumuşlardır. Kemal Yalçın'ın "Seyfo" adlı üciltlik eserinde bunun sayısız örnekleri verilmiştir.

David Gaunt "Katliamlar, Direniş, Koruyucular" (Belge Yayınları) adlı eserinde 1915'te bütün Hristiyanların uğradıkları katliamları o dönemde Doğu ve Güneydoğu'da Hristiyan nüfus detayları ile anlatılmaktadır. Aynı şekilde "Mardin Aşiret Cemaat Devlet" (Tarih Vakfı) Mardinde değişik tarihlerdeki nüfus hareketleri belgeleri ile verilmektedir.

Mardin'de şehrin içinde 1500 – 1600 yıllık Süryani Ortodoks kiliseleri vardır. Süryani Ortodoksların şehrin içinde iki, Deyrulzafaran Manastırında bir mezarlığı bulunmaktadır. Ermeni kardeşlerimiz dahil bütün Hristiyanlar cenazelerini Süryani Ortodoks mezarlıklarında defnediyorlar.

Mardinde Süryani Ortodoksların 4, Ermenilerin 1, Keldanilerin 1, Süryani Katoliklerin 1, Protestanların 1 kiliseleri vardır. Her kilisede yıllar önce kendi dillerinde yazılmış kitabeleri vardır. Mardinde her mezhepten Hristiyanlar aralarında güzel dayanışma ile her pazar günü Süryani Ortodoks Horiepikoposu Gabriyel Akyüz'ün icra ettiği ayine katılmaktadırlar. Bu ayin her hafta ayrı bir kilisede yapılmaktadır.

Deyrulzafaran Manastırı 1293 – 1932 yılları arasında 639 yıl dünyadaki Süryani Ortodoksların Patriklik merkezi olarak hizmet verdi. Bu

tarihler arasında vefat eden bütün patriklerin mezarları bu manastırdadır. Yazarın iddia ettiği gibi Süryanilerin Mardin'de evleri yoksa 1500 yıl önce bu kiliseler bu mezarlıklar kimin için yapılmıştır?

İlk kısmı milattan önce yapılmış olan daha sonra IV. yy da manastıra dönüştürülen mabedin ismi başlangıçta ne “Derzafaran” ne de “Deyrülzafaran” dır. Manastırın adı 4. yy da Mor Şeymun Manastırı daha sonra manastırda ana kilisenin adından dolayı VI. yy da Mor Hananyo Manastırı adını almış en son bir dönem etrafında yetişen Zafaran bitkisinden dolayı Deyrulzafaran Manastırı olarak anılmaya başlanmıştır. Manastırda M.S. 431 yılına ait Süryanice Yazıtlar vardır. “Geçmişten Günümüze Deyrulzafaran Manastırı”, (Gerçeye Doğru Kitapları Yakup Bilge) adlı eserde manastırdaki kitabeler ve tarihleri, aynı şekilde “Kırklar Kilisesi Arşiv Defteri” (Artuklu Yayınları) adlı eserinde Hori episkos Gabriyel Akyüz yüzyıllara dayanan Süryanice ve Arapça belgeleri vermektedir. Aynı yazarın “Kırklar Kilisesi” (Artuklu Yayınları) adlı eserinde M.S. 1799 da Mardin'deki Süryani okulu anlatılmakta kilisedeki Süryanice ve Arapça kitabeler hakkında bilgi verilmektedir.

Metin yazarı kendini Süryaniler aleyhinde o kadar şartlandırmış ki Süryanice kelimeleri bile Ermenice kelimelerdir diye uydurmuş. Mar ile Mor kelimeleri arasındaki fark doğu ve batı Süryanice lehçeleri arasındaki farktan kaynaklanıyor. Süryani ve Ermenilerde Doğu ve Batı lehçeleri vardır. Süryani Ortodokslarda (Batı Süryanilerinde) kilise azizlerinin adının önüne Mor, azize isimlerinin önüne de Mort kelimeleri konulur. Asuri Kilisesi (Doğu Süryanileri) nde ise Azizlerin isimlerinin başına Mar, Azizelerin isimlerinin başına da Mart kelimesi eklenir. Ermenilerde azizlere Surp denildiğini biliyorum.

Süryanilerde ruhanilerin sadece manastır eğitim aldıkları yazılmakta, yukarıda da belirttiğimiz gibi bölgenin en iyi eğitim kurumlarını kuran Süryanilerin, Süryanicede sayısız yazılı eser bıraktıklarını yazmıştık. Süryani ruhanileri kendi kültürlerinin, kendi dillerinin, eğitimi aldıktan sonra batıda son yüzyılda Atina'da, Fransa'da, İngiltere'de eğitimlerini tamamlamaktadırlar.

Metin yazarının her cümlesine verilecek cevap var, yukarıda da

belirttiğimiz gibi yıllarca beraber yaşamış olan iki toplumun arasındaki dostluğa, kardeşliğe helal gelmemesi açısından konuyu uzatmanın doğru olmayacağına inanıyorum.

Yazının içinde verdiğim kaynakların dışında Süryani Kültürü, Felsefesi, Tarihi ve Dili ile ilgili birkaç kaynak veriyorum.

34-Bölümde Tomas Çerme için yaptığım hatırlatmaları Sayın, Sait Susin Bey içinde yapmak vacip oldu.

1-Mardin 1102 yılına kadar 800 metre uzunluğunda engeniş yeri 150 metre olan kale yerleşimi dışında bir iskânın olmadığı.

2-442-542 yılları arasında veba salgını nedeniyle yüz yıl insanların yaşamadığı bir bölgede kiliselerin varlığından bahsetmek eşyanın tabiatına aykırıdır.

3-Malazgirit Zaferi ile Anadolu Bizans egemenliğine son verilerek kılıç hakkı olarak alınmıştır.

4-Ermeni ve Süryaniler Bizans zulmü altında oldukları için Türk varlığını gönüllü olarak kabul ettikleri için Bizanstan kalma dini yapıların kendilerine tahsis edilmiş olduğunu, sağlanan huzurlu ortam ve vergi avantajları sonucu bu bölgeye geldiklerini. Türk, Selçuklu, Artuklu, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Osmanlı, hâkimiyet mücadelesi verirken, zenginleşip çoğaldıklarını, unutmuş olmaları çok hazin.